

LJUBLJANA V SLOVENSKI PESMI

VERA DOSTALOVA

Kakor slovenska povest (gl. Kronika 1935, str. 38), tako omenja večkrat Ljubljano tudi slovenska pesem. Mnogokrat jo omenja že narodna pesem, kar kaže, kako si je pridobila Ljubljana pomembno mesto v ljudskem čustvovanju.

V pesmi o Pegamu in Lambergarju (Štrekelj, Slov. nar. pesmi I, 46) vprašuje Pegam cesarja, kje ima njemu enakega junaka. Cesar mu odgovarja, da ga ima: »V beli je Ljubljani doma, / Lambergar junak je ta«. Lambergarji so bili sicer doma na Črnelu pri Dobu, toda narodna pesem imenuje glavno mesto dežele, ki je bilo bolj znano. — Pesem o Ravbarju (Štrekelj, n. d. str. 51) pripoveduje, da je poglavar Siska prosil za pomoč proti Turkom deželo štajersko, koroško in »lepo londšof lublansko«. Ko so »beli list Lublanci brali«, so se odločili, da bodo šli nad Turke, kajti če bi ti zmagali: »mest Lublana bo pokrajna / kranjska dežev turška drajna«. Ljubljancani so pisali plemenitašu Ravbarju na Krumperk, ki je pozval svoje hlapce: »Hodmo v belo Lublano, / veliko, široko in prostrano«. Ko je prišel Ravbar v Ljubljano, je klical: »Oj, Lublanci ste zaspanci!«. Ljublanske so hodile za njim, da bi si odkupile može, a Ravbar je vztrajal in s hrabrimi Ljubljancani premagal Turke pri Sisku.

V pesmi »Turek označuje naše zastave« (Štrekelj, n. d. str. 64) prizna Turek, da se boji »bandera iz ljubljanske londšofti« in takole popisuje Ljubljancane: »To so tatje štebalarji... / Oni so res života drobniga, / pa so srca hudobniga«.

Narodna pesem nam je ohranila tudi nekake slike iz družabnega življenja v Ljubljani. Tako pripoveduje ena (Štrekelj, n. d. 135), da je v »Lublanci« živila špelca, ki je nagovorila svojega ljubimca, da je odrezal svoji ženi prsi, nato se je pa spremenila v kačo, ki lazi okoli gradu. — Druga pesem (Lahkožive sanje, Štrekelj, str. 205) pripoveduje, da se je nekemu lahkoživcu sanjalo, da je bil v beli Ljubljani; od »Roženpoha« je pritekel studenec, po njem pa so plavale tri rožice. Šel je res v Ljubljano, kjer so ga zaprli. Ko se je rešil, je dejal: »Kolikorkrat sem v beli Ljubljani bil, / vselej so mi dali piti in jesti«. — Nezakonska mati je umorila otroka. Šla je v Ljubljano, kjer so jo obsodili in obglavili. (Štrekelj, str. 247.) — Ljubljana služi v narodni pesmi tudi za označitev manj znanih vasi: »Eno miljo za Lublano / stoji, stoji Dobrava« (Štrekelj, str. 536). — Najbolj znani verzi o Ljubljani so v pesmi o previdnem dekletu (Štrekelj, n. d. str. 677): »Stoji, stoji Ljubljan'ca, / Ljubljan'ca dolga vas.« Sredi Ljubljane pod lipo zeleno so se trije fantje menili o svojih dekletih. Eden izmed njih je dejal, da bi jo ustrelil, kar je slišalo dekle in mu ni odprlo kamrice. — Tudi ptičja svatba (Štrekelj, str. 803) se vrši »proti beli Ljubljani«. »Tam dol pri Ljubljanci / so ozke mejice, / k' so se ženile tice.«

Tudi »zaljubljene« pesmi se spominjajo Ljubljane. Neka pesem pripoveduje, kako je fant nagovarjal dekle, naj sprejme od njega prstan in naj reče materi, da ga je našla na vrtu. Dekle ga zavrne, fant pa pravi: »Jaz sem hodil po Ljubljanci, / po ljubljanskih

travnikih«, kjer je videl lepše rože (Štrekelj, str. 136). — V štajerski redakciji pesmi »Nocoj bo slanica pala« — se prične tretja kitica: »Kadar pridem vrh Ljubljane, pa se ozrem spet nazaj...« (Štrekelj, str. 147). — Tudi v pesmih, ki so nastale za časa francoskih bojev, ima Ljubljana svoje mesto. Dekle se boji: »Ti boš v Ljubljanci na vahti stal in si boš družga dekleta zbral.« (Štrekelj, str. 229—233.) — V drugi vojaški pa pravi fant: »V Ljubljano bom marširal / nazaj se bom oziral: / Ljubljanca je ena dolga vas / in tam je kratek čas.« (Štrekelj, str. 237.) — Zanimiva je primerjava ljubice z Ljubljano: »Rajš' bi videl nje roke, / ko v Ljubljanci vse gore. / Rajš' bi videl njen obraz, / ko v Ljubljanci vsaki špas. / Rajš' bi videl nje oči, / ko v Ljubljanci vse reči.« (Štrekelj, str. 294.) — V Ljubljano se pelje dekle, da bi rešila svojega fanta vojaške službe (str. 298). — O vojaku govori druga pesem, ki pravi, da »Tam zadaj za belo Ljubljano, ena zvezda prav močno svetli« in »tam zadaj za belo Ljubljano špencira en mladi soldat« (Štrekelj, str. 314). — Štajerski voznik poje, da bo v »Ljubljani nalaga(1), / na Dunaj bom pela(1)«. Končuje pa se pesem z varianto slavnih »Zagorskih zvonov«: »Ljubljanski zvonovje / tak lepo zvonijo...« — O smrti ljubice govori tudi druga prleška, ki pravi, da bi šle za njenim pogrebom »vse loblanske deklice« (Štrekelj, str. 427).

Med znanimi slovenskimi pesniki je že prvi — *Valentin Vodnik*, doma v Zgornji Šiški, omenjal Ljubljano v več pesmih. V »Vršacu« (1806) popisuje razgled z vrha v Triglavskem pogorju in mu je »bližnji sosed Ljubljana«. Slika ljubljanskega veseljaškega tipa je »Plesar« (1806): »Sem po Ljublján — lepó poznán, — v mestu, pred mestam, še na Polján.« »Moj spomenik« omenja med vplivi, ki so oblikovali pesnikovo duhovnost, Savo in Ljubljansko polje. »Vinske mušice« slikajo pijanke, ki »še take namake so tudi v Ljubljan«. (Obe zadnji v Grafenauer. izd. Izbrano delo str. 48, 51.)

V I. zv. Kranjske čbelice je objavil *Jakob Zupan* pšico »Iblana«: »Se lepša Iblana, / močvino suši, / bolj vedno poznana, / bolj vedno slovi.« Poleg hudomušnosti veje iz tega epigrama tudi že ponos na slavo glavnega mesta Kranjske.

Izmed slovenskih pesnikov omenja Ljubljano največkrat *Francè Prešeren*. V elegiji »V spominj Andréja Smoleta« (Zbrano delo str. 18) pravi o svojem prijatelju, da »boljga srca ni imela Ljubljana«. V pesmi »Od železne ceste« (n. d. str. 19) govori ljubi ljubici, da se veseli nove železnice, ker »iz Ljubljane v druge mesta, kakor tičik poletim«. — V Ljubljani je pozorišče balade Povodni mož s pričetkom: »Od nekda lepé so Ljubljanke slovele« in s pripovedovanjem o plesu pod lipo zeleno na Starem trgu (n. d. str. 43). — Tudi v najbolj intimno osebno pesem je vplel Prešeren ime Ljubljane; v 5. gazeli ugotavlja o svoji izvoljenki: »Med otroci si igrala lani draga, čas hiti; / letas že unemaš srca po Ljubljani čas hiti.« (n. d. str. 77). — V sonetu »Očetov naših imenitne dela« napoveduje pesnik, da bo »Homerov naših pesem pela« o slovenski zgodovini, katere važen del je tudi to, »kaj je do zdej Ljubljana doživela« (n. d. str. 80). — Sonet »Verh sonca sije soncov cela čeda« pravi: »kar zvezd nebo, deklet ima Ljubljana; / rad ogledujem vas cvetečo - lične, ljubljanske ljubeznive gospodične!« (n. d. str. 81). — O ljubici Ljubljan-

čanki govori tudi v sonetu »Dve sestri vidile so zmoti vdane oči«, ki sta »obe lepôte cvet in část Ljubljáne.« V slovitem sonetu »Je od vesel'ga časa teklo léto« pripoveduje Prešeren, kako na veliko soboto »po cerkvah tvojih hodil sim, Ljubljana!« in kako je ob deseti uri v Ternòvu, kraj nesrečniga imena, zagledal njo in od tedaj mu tli v sreč iskra ljubezni. — V tožbi »Elegia svojim rojakom« opominja nebrižne rojake, da je že »Navport umiral / več sto let Emone zid«, ko je bil ustanovljen Rim. V naslednji kitici se vprašuje: »Kaj de ptujc ne vé od mesta, / ko de tu megle je dom, / ko de skozi pelje cesta, / kje kjer val morjá se lom'« (t. j. Trst). Ljubljanskemu županu Janezu N. Hradeckemu je posvečena Prešernova pesem ob petindvajsetletnici, kar njemu izročeno »varstvo je Ljubljane«. Pesem slavi Hradeckega socialne zasluge: ustanovitev hranilnice in ubožnice, osuševanje barja in graditev novih mostov v mestu. V tej pesmi je zapel Prešeren najlepši slavospev mestu, v katerem je preživel večino svojega življenja, v verzih: »Kák tvoje je bilo srce goreče / za část in prid in blagorstvo Ljubljane, / Ljubljane, ljubice nebes in sreče!« (n. d. str. 144). — Ljubljani je posvečena »Nebeška procesija«, nastala l. 1845. Pesem pripoveduje, kako je »na vsih svetnikov dan« 1835 v nebesih šla procesija duš, ki so bile prejšnje leto zveličane. Prikaže se bandero »Krištofa Ljubljanskega«, t. j. patrona ljubljanskega pokopališča. Bog ga ustavi in mu pravi, da edino on še vodi nekaj gospode v nebo, iz ostalih mest dobiva manj gospode kot iz Ljubljanske srenje. Vpraša ga, »kaj Ljubljance moje var'je; / de jih manj

pekel požre?« Krištof odgovarja, da ima zlodej v Ljubljani menda zato manj moči, »ker je revno nje gledišče, — že trohljivo nje plesišče, strelišče je odročno, ples preberaški, torej gre Ljubljančan raje v cerkev nego v omenjene kraje »tlako delat za pekel«, skoz ključavnico je poslušal satan in si izmislil za Ljubljance nove limance: vdihnil jim je, naj zidajo kazino, kje kazé mladino z materami; strelišče zbira »malo gospodo«, koloseum zidajo, kjer bodo hudiču peli »Te Deum«, spomladi pa se bo zidalo gledališče. Prešeren je tu naštel zabavišča, ki so jih v Ljubljani postavili med leti 1835—1845. Zato: »Čaka te velika sreča, / ti Ljubljana spačena! / Ti kosarna boš sloveča / satana peklenskiga!« (n. d. 146—150). Podobne vsebine je zabavljivi napis »Božje in hudičeve hiše«, v katerem našteva Prešeren pet farnih cerkva »v naši Ljubljani« in zabavišča, ki jih »ima hudič«. — Končno je Prešeren posredno imenoval Ljubljano tudi v nemški pesmi, ki jo je prevel iz poljskega izvirnika Emila Korytka: »Den schönen Laibachs« (n. d. 234).

Simon Jenko je ovekovečil kraj izida svojih pesmi v verzih: »Ko tvoj v Ljubljano pride mož, / tud ti došla ene boš«. (Pesmi 1865, 95.)

Večkrat se spominja Ljubljane v svojih pesmih *Josip Stritar*. Njej je posvečena ena izmed »Popotnih pesmi«: Pozdravi Bog te, belo mesto, / nad tabo sivi, stari grad«. — V »Nosanu« pripoveduje nesrečnik o začetku svoje poti v boljše življenje z besedami, ki označujejo mnovega slovenskega dečka: »ker bil sem dobre glave, a šibkejši, / sklenili so v Ljubljano me

(Dalje na str. 63*)

JAKOB FLIGL DED.

LJUBLJANA, IGRIŠKA ULICA 10

Toplovodne, mrzlovodne instalacije

Stavbno in galanterijsko kleparstvo

Strelovodi

Krovec lesocementnih streh

TELEFON 33-53

USTANOVljENO

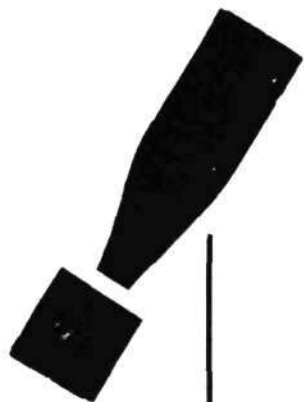
LETA 1864.

poslati« (Strit. antologija str. 217). Podobno pravi pesnik o sebi v ciklu Doma: »Odi sem moral v šole v Ljubljano, / tja v daljnje mesto, mesto neznano« (n. d. 246). — V ostrih Dunajskih sonetih omenja Ljubljano večkrat. V IV. ironizira vsevednost pravakov: »... obilost podeli se ti modrosti, — v Ljubljano pojdi ter se poprvači« (n. d. str. 136). V XVI. sonetu ugotavlja: »dve stranki imate sedaj v Ljubljani« (n. d. 141). Ljubljano omenja še v XXII., XXV. in XXXV. sonetu. — Ob priliki ljubljanskega potresa 1895 je napisal Stritar več pesmi. »Slovenska Lizbona« (Zbr. spisi II, 13) popisuje potres in prosi: »Ljubljana, prej po svetu malo znana, / imenovana redko med narodi! / zaslula boš povsod po ti nezgodi; Lizbono bodo te slovensko zvali, rodovi pozni še te mišovali«. Ob koncu kliče na pomoč nesrečnemu mestu. V pesmi »Kje si ti, država« (r. t. 16), poziva državo, naj pomaga Slovincu, »da sezida novo si Ljubljano«. Slovence poziva v novi pesmi, naj ne klonejo v nesreči: »Pokonci glave!« in »spet lepša bela bo Ljubljana«. — Stritar, ki je Slovincem Prešerna odkril v »Klasju« 1866, je pozival v pesmi »Prešernu spomenik v Ljubljani!« (r. t. 30): »Ljubljana, ti Slovenije središče, — kje imaš svojega Prešerna ti?« Tudi »Vseučilišče v Ljubljani!« je zahteval Stritar v posebni pesmi (r. t. 31). Ogorčeno popisuje bedo slovenskega visokošolca v tujini. Da »srce ohranijo narodu zvesto«, zato »grad vedam dvigni v beli se Ljubljani!!«

Anton Funtek je opeval Ljubljano ob potresu (Izbrane pesmi 1895.), enako Anton Hribar (Dom in Svet 1895, str. 291).

Največkrat omenja menda v svojih pesmih Ljubljano Anton Aškerc. V prednici Ljubljane, rimski Emoni, se dogaja dejanje njegove pesnitve »Atila v Emoni« (1912). Aškerc je opeval vsa važnejša razdobja slovenske zgodovine. Reformaciji je posvetil pesnitev »Primož Trubar« (1905). V Ljubljani je lokaliziral Trubarjevo pridigo in njegov prepir z menihom odpustkarjem (str. 34—41), Trubarjevo godovanje (str. 50—60), pogovor šentjanškega kaplana Fr. Štrausa in Janeza Varaždina o Trubarjevem odhodu v Št. Jernej (str. 61—67). V devetem poglavju (str. 85 sl.) pripoveduje, kako »v Ljubljani se prikazalo je čudo« — slovenska knjiga; v naslednjem spevu je prikazan Trubarjev prihod v Ljubljano, v dvanajstem pa opeva Trubarjevo sodbo pred škofom. — Iz časa protireformacije je zajel Aškerc snov za svojo knjigo »Mučeniki« (1906). Pesem Trije sodi (str. 24) pripoveduje, kako so ljubljanski meščani dobili v sodih iz Nemčije Dalmatinovo biblijo. V drugi pesmi spet opisuje, da je moral ljubljanski meščan Jurij Bohinje v zapor, ker je bil luteran (str. 44), v tretji kaže škofa Hrena v cerkvi svete Lizabete (str. 69). — Tudi razdobja Ilirije se je Aškerc spomnil, tako v pesmi Napoleonov večer: »Hej, to je god vesel nocoj / v Ljubljani pri maršali!« Maršal Marmont slavi Ljubljano, zastopniki meščanstva pa slave zasluge francoske vlade za Slovence. Največ pesmi iz te dobe obsegajo »Pesnitve« (1910). »Pesem starega Ljubljančana« (215) popisuje francosko zasedbo Ljubljane (1809); »Pritožba meščana Nadloge« (222) govori o nadlogah, ki so jih povzročali francoski vojaki. — Pesem »La Rosière« pripoveduje, da je leta 1813. živela na Poljanskem nabrežju neka Anka, ki je bila še z neko deklico na Napoleonov rojstni dan

Trgovcu in obrtniku zadosten kredit

Tema dvema je danes kredit potreben bolj kakor kdaj prej

S sklepom občinskega sveta ljubljanskega z dne 17. novembra leta 1908. ustanovljeni zavod ima namen podpirati z dovoljevanjem kreditov potrebne in kredita vredne osebe in tvrdke, zlasti pa tiste, ki se pečajo s trgovino in obrtjo

Lastna denarna sredstva so znašala 31. decembra l. 1932.

Din 2,801.332·84

varnostni zaklad Din 1,406.628·60

rezervni zaklad Din 995.976·18

Za vso Jugoslavijo:

**Kreditno društvo
Mestne hranilnice
ljublanske
v Ljubljani**

ALOJZIJ PAUSCHIN

LJUBLJANA, WOLFOVA ULICA 6

Ustanovljena leta 1864. Telefon 31-96

Zaloga okenskih šip, šip za strehe, vzorčnih in ornamentnih šip, zrcal in podob z okvirjem in brez okvirja. / Vsakovrstne jedilne, kavne in čajne garniture. Gostilniška posoda iz stekla in porcelana. Umivalne garniture.

obdarovana kot vzor kreposti. — Neka druga pesem opeva obleganje ljubljanske trdnjave. Meščani so nosili na grad Francozom živila; ko je avstrijski poveljnik to opazil, je premagal sovražnika, ker je preprečil prinašanje hrane. — V pesmi »Prešeren v gostilni Pri zlatem grozdu« (Nove poezije 83—92) prikazuje Aškerc razgovor ljubljanskih meščanov leta 1847. o pesnikih in o Prešernu, ki se medtem pojavi med njimi. — V tej zbirki je tudi pesem »Luteranski kres« (str. 101), ki opisuje zažiganje luteranskih knjig v Ljubljani.

Novejši pesniki se ne spominjajo več toliko Ljubljane v svojih pesmih. Izjema je Oton Župančič, ki je ovekovečil slovensko središče v nekaterih znamenitih verzih. Že v svoji prvi zbirki Čaša opojnosti se spominja Ljubljane v pesmi »Albertina«, kjer v prvi kitici fantje prepevajo: Stoji, stoji Ljubljan'ca..., a pesniku »zletijo misli v Ljubljan'co, dolgo vas«, da »bi uzrle predrage deve obraz«, ki ga »tam na poljanski cesti / ob okencu uzro«. — Pesem »Z vlakom« (Samo govori), slavospev domovini, vpleta v svoje blesteče verze tudi duševno središče domovine, odkoder odhaja pesnik v svet:

In kako ovije se val okrog skal,
ob Gradu se lije Ljubljana,
vsa z mesecem posejana;
boječe se strehe stiskajo,
po vrsti mi križi bliskajo
poslednji, zlat pozdrav
in gasnejo v mraku daljav.

Vso pesem »Ljubljansko polje« je posvetil pesnik okolici mesta; v njej je izrazil svojo navezanost na zemljo.

Kakor v prozi, tako je tudi v slovenski poeziji Ljubljana ovekovečena kot snovni in čustveni motiv — med slovenskimi mesti najbolj in tako, kakor noben kraj ali del slovenske zemlje.

P. ROSEGGER O LJUBLJANSKEM POTRESU

Peter Rosegger, sin siromašnih gornještajerskih hribovcev, bi imel postati vaški krojač. Nadarjenega mladeniča pa je želja po višji izobrazbi privedla v Ljubljano, kjer je vstopil kot vajenec pri knjigotlaču I. Giontiniju. Dasi se mu je tu dobro godilo, je vendar čez nekaj mesecev radi domotožja odšel v Gradec, kjer so mu razni podporniki omogočili, da je pridobil več izobrazbe ter postal zelo plodovit in slavljen pisatelj.

O ljubljanskem potresu je sporočal, da se je na veliko-nočni ponedeljek 1895 v jutro vozil po železnici po savski dolini na Kranjsko. Ljubljano je obsevalo pomladansko solnce, po njivah in poljih so valovale ljudske množice. Omare, mize, posteljnaki, otroški vozički in druga šara so stali drug ob drugem, in to v prosti naravi, kaj naj to pomeni? Sopotniki so opazili podrt tovarniški stolp, potem so se videle luknje v strehah in zidovih — na kolodvoru so izvedeli, da je bil v noči velik potres. — Hotel je prekiniti vožnjo ter si ogledati mesto. Tedaj je čul, da so prebivalci ostavili hiše, da so vsi hoteli zaprti, da ne morejo nobenega tujca prenočiti ter da domačini bivajo pod milim nebom. Peljal se je torej dalje, a še drugi dan se je vrnil, da poseti nesrečno mesto, kjer je 30 let po-preje, ubog in tuji, došel z domačega gorovja in našel tu svoje prvo zavetišče.

Poldansko solnce je pripekalo. Ceste so bile prašne, neobljudene. Hiše s tramovi podprte, cele ulice zaprte in od vojakov zastražene. Hišam se sicer v obče ni videlo mnogo, ostanki dimnikov, sem in tja razsuti zidovi, ubite šipe, na cestah razbite opeke. Kdor pa je pogledal v no-tranjost, se je vprašal: Koliko tisoč mrtvih? V mestu so vedeli le za enega in to je bil čudež. Vsute stopnice, stropi, močne razpoke v stenah, povsod sipina. Trgovine zaprte, gostilne prazne. Uradniki, ki pregledujejo poškodovanja, gasilci in delavci, ki postavljajo opore — samo ti oživljajo prostore. Več palač je porušeni. Vrtovi so polni šatorov, pod drevjem so postavljeni oltarji, na katerih se mašuje, kajti cerkve so zaprte. Več stolpov se je baje nagnilo, zvonovi so bili doli vzeti. — Na stotine železniških osebnih in tovornih vagonov, katere je dala na razpolago južna železnica, je bilo prenapolnjenih.

Navaja nekaj značilnih zgodbic, omenja govorice o raz-dejanju daljnih mest, o prvem strahu in poskusu pobega, potem pa bodri prebivalstvo, naj ne obupa. Velika nesreča ima v sebi kal prihodnje sreče. Ljubljana bo pre-novljena vstala. Veruje tudi, da ta nesreča pokonča prepir med Nemci in Slovenci. —

Ta sestavek je najbrž izšel v njegovem zborniku »Heim-garten« (kontrolirati tega ne morem), odkoder ga je prevzel v svoje zbrane spise. V veliki izdaji (Stockmann, Leipzig 1916) je v zadnjem, 40. zvezku v spisu »Mein Weltleben«, II. del, str. 303—310.

Dr. F. G.

80

delavcev Kapaciteta 75 dc. dnevno

Izdelujemo trikotažo iz bombaža, volne in umetne svile
Izdelki: spodnje perilo iz trikoja za moške, dame in otroke
pod zaščitnimi znamkami:

„Prof. dr. Jäger“, „Ribana“
„Maratti“, „Silmira“

Moško, žensko, otroško perilo iz bombaža, volne in umetne
svile, sokolske majice, sokolske hlače, športne majice iz
umetne svile, bombaža in volne za moške, ženske in otro-
ke, kopalne hlače za moške in otroke, kopalne obleke
za moške, ženske in otroke, kakor tudi obleke za plažo

„ZORA“, tvornica konfekcije, **MARIBOR**
družba z o. z.